

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

**ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ
У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ДО РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

МОНОГРАФІЯ

За науковою редакцією
К.Л. Крутій, Л.В. Зданевич

ФОР Цюпак А.А.
Хмельницький – 2025

УДК 378.147.091.12.011.3:373.2/3:001.895

I 66

Рекомендовано до друку вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 8 від 28 серпня 2025 р.)

Рецензенти:

Іванова Вікторія Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти Мукачівського державного університету;

Рейпольська Ольга Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу дошкільної освіти Інституту педагогіки НАПН України;

Янкович Олександра Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

I 66 Інноваційні педагогічні технології у підготовці фахівців дошкільної та початкової освіти до роботи в закладах освіти: монографія / за наук. ред. К. Л. Крутій, Л. В. Зданевич. Хмельницький, 2025. 408 с.
ISBN 978-617-513-723-9

У монографії «Інноваційні педагогічні технології у підготовці фахівців дошкільної та початкової освіти до роботи в закладах освіти» висвітлено особливості професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта та А3 Початкова освіта в контексті викликів сьогодення.

Матеріали монографії адресовано викладачам і здобувачам закладів вищої освіти, викладачам інститутів післядипломної педагогічної освіти, керівникам і педагогічним працівникам освітніх закладів, а також усім, хто цікавиться питаннями професійної підготовки педагогічних кадрів до роботи в закладах дошкільної та початкової освіти.

УДК 378.147.091.12.011.3:373.2/3:001.895

Статті публікуються в авторській редакції

© Атрощенко Т., Граб О., Деснова І., Дудаш О., Зданевич Л., Крутій К., Молнар Т., Пісоцька Л., Попович О., Цегельник Т., Шоробура І., Ющик Л., 2025.

© Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2025.

ISBN 978-617-513-723-9

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5-7
Шоробура І., Пісоцька Л. Структурно-функціональні моделі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності	8-39
Атрощенко Т., Дудаш О. Формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами інтерактивних технологій: методологія та практика	40-79
Зданевич Л. Інноваційні підходи до професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дезадаптованими дітьми	80-126
Деснова І. Запровадження технології моделювання в професійній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування в дітей дошкільного віку основ безпечної поведінки	127-164
Крутий К. Партисипативний підхід та методи навчання в підготовці майбутніх педагогів до застосування soft skills у практичній діяльності в закладах дошкільної освіти	165-215
Цегельник Т. Підготовка майбутніх вихователів до використання інформаційно-комунікаційних технологій з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзивного освітнього середовища	216-252
Молнар Т. Інтерактивні педагогічні технології у підготовці майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах міжкультурності	253-289
Попович О. Інноваційні педагогічні технології у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з дітьми раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі	290-329
Граб О. Використання інноваційних педагогічних технологій у підготовці майбутніх вихователів до формування первинних уявлень про природне довкілля в дітей дошкільного віку	330-366

Ющик Л. Запровадження технології кооперативного навчання в професійній підготовці майбутніх вихователів до організації партнерської взаємодії з батьками дітей раннього віку367-405

ПЕРЕЛІК партисипативних та інтерактивних технологій і методів, зазначених у монографії406-407

ІНТЕРАКТИВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОСТІ

Тетяна МОЛНАР,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет
(м. Мукачеве)*

Анотація. У статті акцентовано увагу на необхідності впровадження інтерактивних педагогічних технологій у процес підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах міжкультурності. Представлено сучасні підходи до формування міжкультурної компетентності здобувачів вищої освіти, зокрема засобами SWOT– та PEST–аналізу як інструментів вивчення зовнішніх чинників впливу на освітній процес. Окреслено роль рольових ігор як засобу моделювання міжкультурної взаємодії. Розкрито потенціал проєктних технологій та тренінгів міжкультурної комунікації у формуванні здатності до ефективної педагогічної діяльності в міжкультурному середовищі. Окрема увага приділена бібліодидактиці як інноваційній медіаосвітній технології та інтерактивній педагогічній технології «Освітній геокешинг», що сприяють розвитку емпатії, толерантності, рефлексії. Представлено авторське трактування семпл-технології у контексті підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації. Обґрунтовано ефективність технології колективного співробітництва як основи організації освітнього процесу у контексті полікультурної освіти.

Ключові слова: міжкультурна взаємодія, інтерактивні педагогічні технології, рольова гра, проєктна діяльність,

бібліодидактика, освітній геокешинг, семпл-технологія, колективне співробітництво.

Abstract. The article emphasizes the necessity of implementing interactive pedagogical technologies in the process of preparing future primary school teachers for professional activity in a multicultural environment. Modern approaches to the formation of intercultural competence of higher education students are presented, in particular through SWOT and PEST analyses as tools for studying external factors influencing the educational process. The role of role-playing games as a means of modeling intercultural interaction is outlined. The potential of project-based technologies and intercultural communication training in developing the ability to conduct effective pedagogical activity in a multicultural setting is revealed. Particular attention is given to bibliodidactics as an innovative media-educational technology and the interactive pedagogical technology "Educational Geocaching," which contribute to the development of empathy, tolerance, and reflection. The author's interpretation of sample technology in the context of preparing future educators for intercultural communication is presented. The effectiveness of the technology of collective cooperation as a foundation for organizing the educational process in the context of multicultural education is substantiated.

Key words: intercultural interaction, interactive pedagogical technologies, role-playing game, project-based activity, bibliodidactics, educational geocaching, sample technology, collective cooperation.

Актуальність формування міжкультурної компетентності в майбутнього вчителя

Удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів є актуальним напрямом сучасної педагогічної науки та освітньої практики. В умовах трансформації освітнього середовища особлива увага приділяється не лише формуванню предметних знань

і практичних умінь, а й здатності до самостійного здобуття знань, критичного мислення, адаптивності, професійної рефлексії та самоосвіти. Педагог має бути готовим до динамічних змін у суспільстві, відповідати на виклики часу та впроваджувати інноваційні підходи до організації освітнього процесу.

Важливим складником фахової підготовки є формування міжкультурної компетентності майбутнього вчителя, що набуває особливого значення в умовах глобалізації та зростання культурного розмаїття. Сучасна початкова школа дедалі частіше функціонує в полікультурному соціумі, де учні представляють різні етнічні, мовні та культурні спільноти. Це вимагає від педагога не лише толерантності та емпатії, а й професійної готовності до ефективної комунікації, міжкультурної взаємодії та забезпечення інклюзивного освітнього середовища. Тому одним із пріоритетів педагогічної освіти стає підготовка вчителя початкових класів до професійної діяльності в багатокультурному середовищі.

Як слушно зазначають С. Романюк та О. Романюк, педагогічна освіта має перетворитися на розвивальне середовище, в якому майбутні педагоги здобувають не лише фахові знання, а й навчаються самостійно розвиватися, формують здатність до професійного вдосконалення, креативного мислення та прийняття ефективних рішень у складних педагогічних ситуаціях. У цьому контексті особливої актуальності набуває впровадження інноваційних освітніх технологій, які створюють умови для особистісного та професійного зростання майбутніх фахівців [9].

Серед таких технологій важливе місце посідають інтерактивні педагогічні технології, що ґрунтуються на активному залученні здобувачів вищої освіти до освітнього процесу та сприяють розвитку фахових компетентностей. Ці технології відкривають нові можливості для формування професійної мобільності та готовності до педагогічної діяльності в умовах міжкультурного освітнього середовища початкової школи.

Поняття «інтерактивні технології» в освіті трактується як сукупність методів, прийомів та форм організації навчальної діяльності, що передбачають активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Основною ознакою інтерактивного навчання є побудова процесу пізнання як діалогу, співпраці, спільного вирішення проблем, коли здобувач є не пасивним споживачем знань, а активним учасником освітнього процесу.

Інтерактивність передбачає безпосередню залученість майбутніх педагогів у спільну діяльність, обмін думками, досвідом, вироблення колективних рішень. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, навичок комунікації, рефлексії, вміння працювати в команді, що є надзвичайно важливим для успішної професійної діяльності в умовах багатокультурного середовища.

Особливості інтерактивних технологій у системі фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів полягають у спрямованості на:

- активізацію внутрішніх ресурсів здобувачів вищої освіти, розвиток їхньої ініціативності й самостійності;
- побудову навчання на основі співпраці, взаємопідтримки, взаємонавчання;
- створення позитивного психологічного клімату на заняттях, де кожен має можливість вільно висловлювати свої думки й бути почутим;
- орієнтацію на процес і результат одночасно, з акцентом на практичне застосування здобутих знань і навичок у реальному житті;
- моделювання реальних або наближених до реальності ситуацій, що сприяє розвитку професійних компетентностей, зокрема, міжкультурної [10].

Розглянемо педагогічні технології, які довели свою ефективність у цьому контексті.

**SWOT– та PEST– аналіз як інструменти вивчення
зовнішніх чинників впливу на підготовку
майбутніх учителів початкових класів
до професійної діяльності в умовах міжкультурності**

У сучасній закордонній педагогічній науці SWOT– і PEST–аналіз широко використовуються як базові інструменти стратегічного планування розвитку освітніх закладів і вдосконалення професійної діяльності окремих фахівців [2; 3]. На відміну від вітчизняної практики, за кордоном такі методи стали невід’ємним складником процесу модернізації освіти. З огляду на це, у підготовці майбутніх педагогів до роботи в умовах міжкультурного освітнього простору доцільно застосовувати підходи стратегічного аналізу.

SWOT–аналіз дозволяє виявити чинники та явища, що сприяють або перешкоджають ефективній професійній підготовці, тоді як PEST–аналіз допомагає визначити зовнішні політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори, що впливають на цю підготовку. Врахування таких аспектів сприяє формуванню цілісної стратегії професійного розвитку майбутнього вчителя початкових класів.

Професійне зростання педагога є неможливим без усвідомлення ним власних прогалин у загальнопедагогічних знаннях та навичках міжкультурної комунікації. Саме тому важливо своєчасно і об’єктивно оцінювати сильні та слабкі сторони майбутніх педагогів, можливості для їхнього професійного розвитку, а також ризики, які можуть виникати в професійній педагогічній діяльності в багатокультурному середовищі.

SWOT–аналіз, який уперше був запропонований професором К. Ендрюсом у 1963 році в Гарвардському університеті, ґрунтується на поділі чинників на чотири групи: сильні сторони (Strengths), слабкі сторони (Weaknesses), можливості (Opportunities) та загрози (Threats). Хоча цей інструмент виник у сфері бізнесу, згодом він був успішно

адаптований до різних галузей, зокрема освіти, що свідчить про його універсальність та ефективність.

У контексті підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах міжкультурності SWOT-аналіз дозволяє:

- визначити внутрішні переваги й недоліки професійної підготовки;
- виявити можливості для вдосконалення міжкультурної компетентності майбутніх фахівців;
- прогнозувати можливі ризики у професійній діяльності вчителя в полікультурному середовищі.

Опишемо результати проведеного SWOT-аналізу (Табл. 1).

Проведений SWOT-аналіз дозволяє комплексно оцінити особливості підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах міжкультурності. Виявлені сильні сторони свідчать про високий потенціал здобувачів вищої освіти до професійного зростання та адаптації до викликів міжкультурного середовища.

Таблиця 1

SWOT-аналіз підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах міжкультурності

<i>Сильні сторони (Strengths)</i>	<i>Слабкі сторони (Weaknesses)</i>
Наявність мотивації до професійного розвитку та самовдосконалення. Використання інтерактивних технологій в освітньому процесі. Орієнтація освітніх програм на розвиток соціокультурних цінностей.	Недостатній рівень сформованості міжкультурної компетентності. Брак практичного досвіду роботи в багатокультурному середовищі. Обмеженість знань про культурні особливості різних етнічних спільнот.

Підтримка викладачами розвитку навичок міжкультурної комунікації.	Наявність стереотипів і недостатня етнокультурна чутливість.
<i>Можливості (Opportunities)</i>	<i>Загрози (Threats)</i>
Участь у програмах академічної мобільності та міжнародних проєктах. Використання цифрових технологій для вивчення культурного різноманіття. Підвищення ролі міжкультурної освіти в умовах глобалізації. Підтримка вітчизняних та міжнародних ініціатив з розвитку міжкультурної компетентності.	Зростання соціальної напруги в суспільстві. Недостатня інтеграція міжкультурної освіти в державні освітні стандарти. Можливі труднощі адаптації до роботи в багатокультурному середовищі. Існування мовних бар'єрів у комунікації.

Зокрема, впровадження інтерактивних технологій, орієнтація на розвиток соціокультурних цінностей та підтримка міжкультурної комунікації є важливими чинниками успішної підготовки.

Водночас, аналіз слабких сторін вказує на потребу в цілеспрямованому формуванні міжкультурної компетентності майбутніх педагогів, подоланні стереотипів і розширенні практичного досвіду взаємодії в багатокультурному середовищі. Ці аспекти потребують посиленої уваги з боку закладів вищої освіти.

Ідентифіковані можливості відкривають широкі перспективи для розвитку: участь у міжнародних програмах, інтеграція цифрових технологій у процес вивчення культурного різноманіття та активна підтримка міжкультурної освіти на державному й міжнародному рівнях. Разом із тим, наявність загроз, пов'язаних із можливими суспільними викликами, недосконалістю освітніх стандартів і мовними бар'єрами,

визначає потребу в розробці стратегій мінімізації ризиків і формуванні стійкості до складних міжкультурних ситуацій.

Отже, результати SWOT-аналізу свідчать про необхідність системного й комплексного підходу до підготовки майбутніх учителів початкових класів, що враховує як внутрішні ресурси, так і зовнішні виклики професійної діяльності в умовах міжкультурності.

Особливого значення набуває застосування PEST-аналізу, що враховує зовнішні чинники – політичні ініціативи щодо інтеграції культурних меншин, економічні можливості освітніх установ для підтримки міжкультурної освіти, соціальні запити на формування толерантного суспільства, а також технологічні інновації у галузі освіти (Табл. 2).

Результати PEST-аналізу засвідчують, що підготовка майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах міжкультурності повинна враховувати комплекс впливів політичних, економічних, соціальних та технологічних чинників.

Таблиця 2

PEST-аналіз підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах міжкультурності

<i>Політичні чинники (P – Political):</i>	<i>Економічні чинники (E – Economic):</i>
Пріоритетність розвитку інклюзивної та міжкультурної освіти в державній освітній політиці. Наявність міжнародних угод і програм, що підтримують культурне різноманіття та академічну мобільність здобувачів.	Впровадження проєктів і грантових програм для розвитку міжкультурної освіти. Обмежені фінансові ресурси окремих закладів освіти, що ускладнюють організацію міжкультурних обмінів. Зростання попиту на вчителів зі сформованою міжкультурною

Освітні реформи, спрямовані на європейську інтеграцію та гармонізацію стандартів підготовки педагогічних кадрів.	компетентністю, у зв'язку зі зміною соціально-демографічного складу населення.
<i>Соціальні чинники (S – Social):</i>	<i>Технологічні чинники (T – Technological):</i>
Підвищення культурного розмаїття в суспільстві внаслідок міграційних процесів та внутрішнього переміщення населення. Зростання важливості розвитку у вчителів навичок міжкультурної комунікації, емпатії, толерантності. Формування соціального запиту на педагогів, здатних працювати в багатокультурних шкільних колективах.	Широке впровадження цифрових технологій для створення інтерактивного міжкультурного освітнього середовища. Можливості для віртуального обміну культурним досвідом через онлайн-курси, платформи співпраці та дистанційні програми міжнародного партнерства. Необхідність оволодіння педагогами сучасними технологіями інтерактивного навчання, які забезпечують ефективну комунікацію у міжкультурних групах.

Визначені тенденції вказують на необхідність упровадження інноваційних педагогічних технологій, які сприятимуть розвитку міжкультурної компетентності, критичного мислення, комунікативних навичок та гнучкості у взаємодії з різноманітними учнівськими колективами.

У підсумку, використання методів стратегічного аналізу в освітньому процесі дозволяє не тільки виявити об'єктивні умови підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах міжкультурності, а й

забезпечити побудову ефективної стратегії їхнього професійного становлення.

Рольові ігри як засіб формування міжкультурної взаємодії

Потужним інструментом розвитку ефективної міжкультурної взаємодії, зокрема у підготовці майбутніх учителів початкових класів, є рольові ігри. Вони дозволяють створити умови для занурення в реальні або наближені до реальності ситуації, в яких здобувачі вищої освіти можуть взаємодіяти, висловлювати власні думки, відчувати різні культурні ролі та практикувати навички комунікації в контексті культурного різноманіття.

Однією із ключових переваг рольових ігор є те, що вони дозволяють учасникам не лише розвивати свої мовні та комунікативні здібності, а й формувати міжкультурну компетентність, що є необхідною для успішної професійної діяльності в сучасному світі. У процесі рольових ігор здобувачі мають можливість змінювати ролі, спостерігати за поведінкою інших учасників, що сприяє розвитку емпатії, толерантності та гнучкості в оцінці різних точок зору.

Під час виконання ролей майбутні педагоги можуть зіткнутися з різними культурними нормами і практиками, що дозволяє їм краще зрозуміти особливості міжкультурної комунікації та адаптувати свою поведінку відповідно до конкретної ситуації. Такий метод навчання стимулює розвиток міжкультурної чутливості, а також сприяє формуванню таких важливих якостей, як повага, толерантність, відкритість, що є необхідними для професійної діяльності в багатокультурному освітньому середовищі.

Слід зазначити, що рольові ігри поділяються на три основні типи: короточасні, повноцінні та тривалі.

Короточасна рольова гра триває від 10 до 30 хвилин. Прикладом такої гри може бути інтерв'ю, де майбутні вчителі

працюють у парах, отримуючи картки з різними проблемними ситуаціями. До прикладу, одна з ситуацій може стосуватися спілкування дітей ромської національності з представниками інших культур. Один здобувач виконуватиме роль інтерв'юера, інший – респондента. Їхнім завданням стане опис проблемної ситуації та пошук можливих шляхів її вирішення. Частина здобувачів може взяти на себе роль експертів, розробивши критерії оцінювання. Частина здобувачів може взяти на себе роль експертів, розробивши критерії оцінювання.

Повноцінна рольова гра відрізняється від короткочасної не лише тривалістю, а й глибшим зануренням у процес, де учасникам необхідно використовувати мовленнєву взаємодію для опису дій своїх персонажів. Прикладом такої гри може бути ситуація, коли група персонажів з різних національностей веде діалог, застосовуючи не лише мову, але й паралінгвістичні засоби (жести, міміку, позу, інтонацію тощо). Така гра сприяє розвитку міжкультурної компетентності та мотивує учасників проявляти ініціативу.

Тривала рольова гра є більш складною і має значно більшу тривалість (від двох практичних занять і більше). Підготовка до цієї гри вимагає від викладача створення спеціальних матеріалів, а також детального ознайомлення учасників з ігровим сетингом та ситуацією. У такій грі майбутні вчителі мають можливість самостійно обирати ролі, які вони будуть виконувати, зокрема щодо гендерної ідентичності, раси, національності, релігійних переконань, віку та професії. Метою такої гри є розвиток навичок міжкультурної взаємодії та здатність діяти в міжнаціональному контексті.

Нами адаптовано запропоновані І. Козубовською, М. Постолюк, Л. Сідун ігри, що безпосередньо стосуються теми нашого дослідження [6]. Так, адаптована гра «*Пізнай свою і чужу культуру*» передбачає групову роботу здобувачів – представники різних культур. Майбутні педагоги об'єднуються в команди,

орієнтуючись на показник «національна культура». Пропонується завдання: підготувати повідомлення про свою культуру та культуру іншої національності, зокрема її особливості, такі як мова, історія, традиції, обряди, цінності, народні ремесла, мистецтво, фольклор і релігія. Доповідь повинна тривати до 12 хвилин, з використанням графічних сервісів для дизайну, наприклад, Canva. Під час практичного заняття один із учасників команди розпочинає розповідь про свою культуру, а інші задають питання, що їх зацікавили. Відповісти на запитання може будь-хто з команди. Наступним кроком є презентація команди, яка підготувала доповідь про культуру іншого етносу, після чого також ставляться додаткові запитання. Результатом цієї гри є те, що майбутні вчителі, представники різних культур, можуть не лише більше дізнатися про свою культуру, а й познайомитися з іншими культурами.

Альтернативою гри «Пізнай свою і чужу культуру» є розроблена нами гра «*Детектив Нишпорка*» [7]. Вона полягає в тому, що здобувачі об'єднуються у дві команди під керівництвом викладача. Кожна команда збирає інформацію про одну з маловідомих національних меншин, наприклад, угорських ромів або євреїв. Кожна команда вибирає «детектива», який «проникає» в іншу команду для отримання інформації про культуру, яку вивчала інша команда. Потім «нишпорки» розповідають своїй команді про культуру національної меншини, яку вони досліджували. Після цього викладач ставить усім учасникам питання, що стосуються культури обох національних меншин, і виставляє бали. Перемагає команда з найбільшою кількістю балів.

Цікавою також може бути участь майбутніх педагогів у фестивалях культур національних меншин. Фестивація, як особливе соціокультурне явище, має важливе значення у процесі збереження й популяризації культурного різноманіття. За визначенням Л. Бабушки, фестивація є специфічною семіотичною системою, яка передбачає

репрезентацію культурного досвіду людства через символи, ритуали, традиції, мову, мистецькі образи та інші знакові форми. Під час фестивалю створюється простір, де поєднуються елементи матеріальної та духовної культури різних народів, що сприяє формуванню міжкультурного діалогу, розвитку емпатії й толерантності [1].

Фестивація виконує важливу функцію соціальної комунікації, актуалізуючи глибинні цінності етнічної самобутності та, водночас, відкриваючи можливості для їхнього осучаснення й переосмислення в умовах глобалізації. Вона сприяє не тільки збереженню національної пам'яті, але й формуванню нових форм культурної взаємодії, адаптованих до сучасних суспільних викликів.

У контексті фестивалізації цікавою є гра *«Страви народів Закарпаття»*, у процесі якої здобувачі вищої освіти знайомлять своїх одногрупників з особливостями традиційної кухні обраної або рідної національної меншини. Так, це можуть бути страви закарпатських угорців, румунів, словаків, чехів, німців, євреїв або ромів, такі як бограч, гуляш, перкельт, страпачки, кнедлики, шніцелі, човлент, вим'я тушковане та ін. Майбутні педагоги готують одну з національних страв вдома та приносять її на практичне заняття. Учасники гри, закривши очі, повинні на смак і запах визначити, яку страву вони кушують, а також вказати її основні інгредієнти. Обов'язковою умовою є підготовка рецепту з секретами приготування. Ті, хто представляє іншу культуру, висловлюють думку про наявність або відсутність аналогічної страви у їхній традиційній кухні.

Використання проєктних технологій у підготовці майбутніх педагогів до роботи в міжкультурному освітньому середовищі

Одним із найбільш ефективних засобів розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів є застосування

проектних технологій. Проектна діяльність передбачає організацію навчання через самостійну, дослідницьку, творчу роботу, що дозволяє глибше зануритися у тематику міжкультурної взаємодії, формуючи у майбутніх педагогів стійкі навички співпраці, толерантності та відкритості до різних культур.

Етапи проектної діяльності охоплюють: визначення теми та мети проекту, планування діяльності, збір і аналіз матеріалів, практичну реалізацію проекту, презентацію результатів і рефлексію. На кожному етапі здобувачі розвивають важливі професійні якості – ініціативність, гнучкість мислення, відповідальність, здатність до комунікації та командної роботи.

Наведемо приклад тематики міжкультурних проектів: «Культурне розмаїття світу очима дітей»; «Національні костюми як вираження ідентичності народу»; «Кухні народів світу: інтегровані уроки для молодших школярів»; «Свята і обряди різних народів у шкільному календарі»; «Танець як культурний код нації»; «Архітектурна спадщина народів світу»; «Мистецтво малювання в традиціях різних культур»; «Дитячі ігри народів світу як шлях до розуміння культурних особливостей»; «Сімейні цінності у традиціях різних народів»; «Герої народних епосів і міфів: формування національної свідомості» тощо.

З-поміж запропонованих тем заслуговує на увагу проєкт «Національні костюми як вираження ідентичності народу», який може бути реалізований у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Мета проекту: формування у майбутніх педагогів цілісного уявлення про національний костюм як важливий елемент культури й самобутності різних народів світу; розвиток інтересу до вивчення національних традицій; виховання толерантності, поваги до культурного розмаїття, а також уміння організовувати міжкультурні освітні заходи для молодших школярів.

Завдання проєкту:

ознайомити здобувачів вищої освіти з історичними, етнографічними особливостями національних костюмів різних народів;

дослідити функціональне значення традиційного одягу в контексті культури, історії та соціального устрою;

розвивати навички самостійної дослідницької, аналітичної, творчої діяльності;

формувати вміння презентувати результати власного дослідження у різних формах (усна доповідь, презентація, виставка, майстер-клас);

підготувати рекомендації щодо впровадження знань про національні костюми у практику роботи з молодшими школярами (наприклад, у формі тематичних уроків, виховних заходів, арт-проєктів).

Основні етапи реалізації проєкту:

1. Підготовчий етап:

визначення цілей і завдань роботи;

розподіл учасників на малі групи за інтересами (за окремими регіонами або культурами);

складання плану дослідження й узгодження методів збору інформації (робота з інформаційними джерелами, музеями, архівами, інтерв'ювання носіїв культури, перегляд документальних матеріалів).

2. Дослідницький етап:

вивчення історії виникнення та еволюції національних костюмів;

аналіз особливостей традиційного вбрання (матеріали, кольори, орнаментика, елементи декору);

виявлення символічного змісту елементів костюму;

збір фотоматеріалів, описів, легенд або переказів, пов'язаних із традиційним одягом.

3. Творчий етап:

оформлення результатів роботи у вигляді стендової виставки, фотоколекції, міні-музею, інтерактивної презентації;

організація майстер-класів із виготовлення елементів національного вбрання або орнаментів;

проведення тематичних виховних заходів у форматі культурних фестивалів або днів національних культур.

4. Підсумковий етап:

захист проєктів (публічний виступ, демонстрація творчих робіт);

обговорення труднощів і досягнень під час виконання проєкту;

рефлексія учасників про нові знання, набуті навички та перспективи застосування результатів у майбутній професійній діяльності.

Участь у такому проєкті сприяє глибшому розумінню сутності культурної ідентичності, розвиває дослідницькі, аналітичні навички та професійні компетентності, які є важливими для організації міжкультурної освіти у початковій школі. Проєкт навчає майбутніх педагогів бачити за зовнішніми проявами культури глибинні смисли, пов'язані з історичними, соціальними й духовними традиціями народу. Крім того, практичний досвід підготовки й реалізації міжкультурних заходів стане безцінною основою для подальшої виховної роботи в початковій школі, спрямованої на формування у дітей поваги до культурної різноманітності та усвідомлення власної культурної ідентичності.

Отже, продумана й раціонально організована проєктна діяльність сприятиме не лише поглибленню теоретичних знань про

національно-психологічні особливості різних етносів, а й формуванню адекватного сприйняття норм міжнаціонального спілкування, суттєво розширюючи спектр практичних умінь і навичок майбутніх учителів початкових класів. Цінність проєктної діяльності полягає в активній самостійній роботі, що виступає основним засобом особистісного й професійного розвитку майбутніх фахівців. У педагогічному розумінні ефективність проєктної діяльності зумовлена тим, що вона, по-перше, має розвивальний характер; по-друге, орієнтована на особистісний підхід; по-третє, стимулює пізнавальну активність здобувачів вищої освіти.

Тренінги міжкультурної комунікації

У системі підготовки майбутніх учителів початкових класів важливе значення набувають тренінги. Як доводять Т. Гордієнко, О. Філоненко, така форма організації навчання спрямована на розв'язання реальних практичних завдань майбутньої професійної діяльності через процеси засвоєння, усвідомлення, аналізу, оцінювання, опору на власний досвід, виявлення недопрацювань щодо професійної діяльності, їх переосмислення та корекцію [4].

В умовах тренінгу можна отримати не тільки знання й теоретичну інформацію про полікультурність, але, перш за все, набути практичного досвіду спілкування у відкритому демократичному суспільстві, в якому свобода кожного розвивати свою індивідуальність не обмежується рамками неприйняття, відчуженості, ворожості, незалежно від етнічної приналежності.

Тренінги сприяють усвідомленню здобувачами вищої освіти сутності понять «толерантність», «культурна різноманітність», «міжкультурна компетентність», «стереотипи» та «упередження», що є фундаментом для подальшої професійної діяльності в умовах сучасного соціокультурного середовища. Їхнє завдання полягає не тільки в передачі теоретичних знань, але й у розвитку практичних

умінь: налагоджувати діалог, зберігати повагу до культурних відмінностей, запобігати конфліктам, критично осмислювати власні установки.

Під час тренінгів майбутні педагоги навчаються розпізнавати прояви нетолерантної поведінки, аналізувати їх причини та наслідки, а також знаходити шляхи до конструктивного вирішення міжкультурних непорозумінь. При цьому, використовуються активні методи навчання: рольові ігри, мозкові штурми, аналіз кейсів, інтеркультурні дискусії, що створюють безпечне середовище для відкритого обговорення чутливих питань. Особливий акцент робиться на розвиткові емоційного інтелекту, емпатії та навичок рефлексії.

У контексті досліджуваної проблеми доцільним є проведення тренінгових занять, як от: «Пізнай себе»; «Людина серед інших»; «Я – з позиції іншого етносу»; «Культурні стереотипи та упередження»; «Розв'язання міжетнічних конфліктів»; «Толерантність як показник компетентності вчителя»; «Роль емпатії в міжкультурному спілкуванні» тощо.

Проведення подібних тренінгів зі здобувачами вищої освіти сприятиме вирішенню таких завдань:

- підвищення рівня інформованості про міжкультурну толерантність, культуру, традиції, звичаї, етнопсихологічні характеристики представників свого й інших етносів;
- розвиток емоційної стійкості, гнучкості та здатності до емпатії і співпереживання;
- формування професійно значущих особистісних якостей та практичних умінь для роботи з багатонаціональним учнівським колективом у полікультурному середовищі початкової школи;
- розвиток навичок ведення позитивного діалогу з урахуванням особливостей полікультурного середовища початкової школи;

- підвищення рівня власної етнічної ідентичності та руйнування негативних стереотипів у міжетнічних відносинах на основі усвідомлення різноманіття світу й проявів особистості в ньому;
- розвиток почуття власної гідності та формування вміння поважати гідність інших людей, незалежно від національної, етнічної, релігійної і соціальної приналежності;
- усвідомлення необхідності міжкультурної компетентності та шанобливого ставлення до представників інших етносів;
- зниження рівня етноцентризму й інтолерантності;
- моделювання позитивної поведінки в ситуаціях міжетнічної взаємодії.

Однією з унікальних традицій, що відображає глибину культурної спадщини і невід'ємну частину української ідентичності, є традиція хусткування. Це не просто елемент одягу, а цілий символічний код, що несе в собі багатовікову історію, звичаї, ритуали та навіть магічні практики. Цікавим і доступним способом занурення в цю практику є проведення тренінгу *«Я – мольфарка. Культура хусткування в Україні»*, що дозволяє учасникам не тільки ознайомитися з цим важливим культурним феноменом, але й практично освоїти техніки, пов'язані з хусткою, що має надзвичайно глибоке значення в українській традиції. Відтак, описаний нижче тренінг, спрямований на глибше осмислення цієї традиції та вивчення її через практичні вправи, що дозволяють учасникам не лише ознайомитися з елементами хусткування, а й удосконалити свою міжкультурну компетентність.

Мета тренінгу: ознайомити майбутніх педагогів з історією та значенням хустки в українській культурі; вчити основним технікам хусткування, розповісти про роль хустки в повсякденному житті та її символіку; формувати в учасників розуміння важливості збереження

культурних традицій і розвиток міжкультурної комунікації через вивчення народних звичаїв.

1. Вступна частина (15 хв).

Оголошується тема заняття, розкривається його мета й завдання. Наголошується на актуальності звернення до традиційного хусткування як елемента міжкультурної комунікації та самовираження. Учасники налаштовуються на активну роботу через невелику емоційно-ціннісну бесіду.

Пропонується обговорити асоціації, пов'язані зі словом «хустка». Здійснюється короткий обмін думками: які символічні значення мала хустка в традиційній культурі, у яких життєвих ситуаціях використовувалась. Надається історичний контекст традиції хусткування в Україні.

Зазначається, що хустка в українській культурі має багато значень – від звичайного елемента повсякденного одягу до глибокої символіки, що вказує на соціальний статус, вік та навіть належність до певної етнічної групи. Тут можна коротко згадати, як хустка символізує родинні цінності, оберігає від злих сил, підкреслює роль жінки в українському суспільстві.

2. Ознайомлення з видами хусток та їх символікою (20 хв).

Демонструються різні види хусток, які є типовими для різних етнічних груп України. Кожен вид хустки має свої особливості: кольори, орнаменти, тканини та способи носіння. Наприклад, хустки з яскравими квітковими орнаментами характерні для західноукраїнських територій, а темні, однотонні хустки – для східних і південних областей. Акцентується увага, як зміни в моді та практиці хусткування пов'язані з історичними подіями.

Коротко окреслюється еволюція ролі хустки в різні історичні періоди: від сакрального символу до сучасного модного аксесуара.

Особлива увага звертається на значення хустки як оберега для жінок, її функціонування у межах українських ритуалів і традиційних обрядів.

3. Теоретична частина: хустка як частина ритуалу (20 хв).

Висвітлюються особливості використання хустки в обрядових практиках, таких як весілля, хрещення, поминки, святкування релігійних свят тощо. Хустка виступала оберегом для молодої дівчини, уособлювала сімейну гармонію та визначала статус жінки в суспільстві. Зокрема, під час весільних церемоній хустка позначала заміжний стан жінки, а в ритуальних обрядах її використання для покриття голови символізувало відокремлення від зовнішнього світу та підкреслювало роль жінки в родині.

Окрема увага приділяється значенню елементів хустки: кольорів, узорів та способів носіння. До прикладу, червоний колір асоціювався з любов'ю та пристрасністю, білий – з чистотою та невинністю. Через особливості оздоблення хустка також передавала інформацію про статус жінки, її соціальну приналежність, етнічну групу.

4. Практична частина: освоєння технік хусткування (40 хв).

Демонстрація основних способів носіння хустки починається з традиційного варіанту – коли хустка повністю вкриває голову, відтворюючи образи стародавніх обрядів. Показуються також сучасні стилізовані способи зав'язування, що поєднують елементи традиції з модними тенденціями. Кожному учасникові надається хустка для практичного відпрацювання технік.

Покрокове пояснення супроводжується акцентом на правильній послідовності дій, щоб готовий вигляд був естетично привабливим та акуратним. Після засвоєння базових технік учасники об'єднуються в пари: кожен демонструє обраний спосіб зав'язування партнерові. Під час взаємного обговорення партнери діляться

враженнями – відзначають сильні сторони й обговорюють можливі покращення. Наприкінці вправи надається професійний зворотний зв'язок із порадами щодо вдосконалення техніки.

5. Групова діяльність: «Мольфарка» (30 хв).

Роз'яснюється, що «мольфарка» – це образ жінки з гірських регіонів України, яка володіла особливими знаннями в галузі лікування, обрядів і магії. Наголошується на важливій ролі хустки у ритуальній практиці. Після цього учасники тренінгу об'єднуються у групи, кожна з яких бере на себе роль мольфарки, яка проводить ритуал для зцілення чи проведення обряду. Для створення автентичного образу учасники використовують хустки, поєднуючи традиційні символічні мотиви із власними інтерпретаціями. Такий підхід дозволяє не лише глибше відчувати культурний контекст, а й творчо осмислити значення елементів народної культури.

6. Рефлексія (15 хв).

Учасники діляться своїми враженнями від тренінгу та емоційними переживаннями, пов'язаними з виконанням практичних завдань. Узагальнюються основні результати тренінгу, акцентується увага на значущості збереження та популяризації культурних традицій у контексті сучасного суспільства. Здобувачам вищої освіти надаються рекомендації щодо подальшого розвитку міжкультурної компетентності шляхом глибшого вивчення української культури та культурних традицій інших народів.

Подібний тренінг може стати чудовою можливістю для кращого розуміння культурних зв'язків, традицій та обрядів, які передавалися з покоління в покоління, і, звісно, забезпечити створення атмосфери взаємоповаги та культурної чутливості.

Тренінги міжкультурної комунікації є важливим чинником формування у майбутніх учителів початкових класів здатності

забезпечувати позитивний міжкультурний діалог у класі, сприяти вихованню у дітей поваги до інших і самоповаги. Важливо, що тренінги не обмежуються лише ознайомленням із культурними особливостями різних народів. Вони мають бути спрямовані на формування стійкої готовності до міжособистісної взаємодії без дискримінації за етнічними, мовними, релігійними чи культурними ознаками.

Бібліодидактика як медіаосвітня технологія формування міжкультурної взаємодії

У контексті підготовки майбутніх учителів початкових класів медіаосвітня компетентність набуває особливого значення. Вона охоплює не лише вміння працювати з медіаресурсами, але й здатність формувати у дітей толерантне сприйняття різноманітності культур. Медіаосвітні технології допомагають не тільки вивчати різні дисципліни, але й створювати умови для формування міжкультурної взаємодії через використання медіа-простору [8]. Відповідно до цього, *бібліодидактика* виступає як новий термін, що охоплює використання бібліотечних та медійних ресурсів для розвитку культурної обізнаності й толерантності.

Педагогічні читання є потужним інструментом для розвитку міжкультурної взаємодії, оскільки вони створюють умови для глибокого осмислення культурної різноманітності через спільне обговорення літературних творів. Така форма роботи сприяє формуванню в майбутніх учителів початкових класів навичок критичного мислення, емпатії, толерантного ставлення до інших культур і моделей стосунків. Колективний аналіз текстів дозволяє не лише актуалізувати особистий досвід учасників, а й формувати ціннісні орієнтації, необхідні для ефективної педагогічної діяльності у багатокультурному середовищі.

Для проведення педагогічних читань можна обдати книгу сучасної української авторки Л. Денисенко «Майя та її мами» (2017 р.). Це видання є прогресивним у контексті сучасних освітніх тенденцій,

адже воно торкається актуальних тем толерантності та прийняття різних форм сімейних структур. Зміст книги – розповідь четвертокласниці Майї про її однокласників, що допомагає зруйнувати стереотипи щодо родин, у тому числі «неповних» або тих, що відрізняються від традиційних. Історія сприяє розвитку у дітей толерантного сприйняття та готовності приймати іншого, навіть якщо він не схожий на них або їхніх батьків.

Аналіз складних педагогічних ситуацій та колективне обговорення прочитаних уривків вимагає ретельної підготовки як викладача, так і здобувачів. Метод «психодрама», що охоплює елементи театральної дії, допомагає майбутнім педагогам «оживити» ситуації з книги. Такі методи активізують дискусії, сприяють вираженню різних думок, спонукають до глибоких роздумів і активного обміну думками, що є важливим для розвитку навичок міжкультурної комунікації.

Представимо кілька ситуацій (кейсів) із книги, які можна запропонувати для обговорення.

Історія перша. *Аксана народилася в Києві, але вона білоруска. Її ім'я часто виправляли на «Оксана». Але пані Юлія сказала, що імена – це дуже важливо. Кожна дитина має право на власне ім'я. І треба поважати це право, не переінакшувати й не викривлювати імен. У різних країнах є схожі імена, але пишуть і вимовляють їх по-різному. Наприклад, в Україні є ім'я Олеся, Леся. А в Білорусі – Алесь, Лесь. Аксана живе з татом, її мама померла. Вона дуже за нею сумує, іноді плаче. Пані Юлія запитала в Аксани, чи вона пам'ятає, які квіти подобалися її мамі.*

То були мальви. Тепер мальви лимонного кольору на згадку про Аксанину маму ростуть біля нашої школи. Ми разом їх посадили й доглядаємо. Аксана дивиться на мальви й усміхається. Пам'ятати і згадувати – це важливо [5].

Історія друга. Христина живе з бабцею. Її мама працює покоївкою в Італії. А тато працює м'ясником у Великобританії. Це великі європейські країни. Як наша Україна!

Христинку дражнили «дитиною по скайпу», а ще називали сиротою. Але пані Юлія пояснила, що головне – бути людиною і не задиратися. У кожної дитини своя історія, своя родина, і коли в когось усе по-іншому – це не привід ображати й насміхатися. Христина спілкується з батьками по скайпу. Вона вчить тата англійських слів, яких знає багато. А тато ніяк не запам'ятає, що «ягня» англійською – lamb. Або вдає, ніби забуває, щоб розсмішити Христинку [5].

Історія третя. Раїс приїхав у Київ із Джанкою. Джанкою розташований у Криму. Раїс жив у будиночку посеред персикового саду. Це неймовірно красиво. Але тепер він, його тато, мама, двоє сестричок і тітка живуть в орендованій однокімнатній квартирі. Йому часто буває сумно.

Раїс – кримський татарин.

Кримські татари – корінний народ України. Це означає, що він історично сформувався саме в Криму. Якось, коли Україна була частиною Радянського Союзу, кримських татар насильно вигнали з Криму й заборонили повертатися. У них відібрали хати, землю, батьківщину, і це було дуже болісно.

Кримські татари почали повертатися в Крим, коли руйнувався Радянський Союз і народжувалася сучасна незалежна Україна. Тоді вони наново будували свої оселі. І родина Раїса теж. Тепер вони вже вдруге втратили свій дім [5].

Отже, використання бібліодидактики як медіаосвітньої технології сприяє не лише розвитку медіаграмотності майбутніх учителів початкових класів, але й забезпечує формування ключових якостей для ефективної міжкультурної взаємодії – відкритості, емпатії, критичності мислення й готовності до прийняття іншості. Інтерактивні

методи роботи з літературними текстами, зокрема педагогічні читання й психодрама, дозволяють здобувачам вищої освіти глибше усвідомити цінність культурного різноманіття та власну роль у вихованні підростаючого покоління в дусі поваги, гуманізму й толерантності. У цьому контексті бібліодидактика постає як ефективний інструмент інтеграції медіаосвіти у професійну підготовку педагогів нової формації.

Інтерактивна педагогічна технологія

«Освітній геокешинг»

«Освітній геокешинг» є перспективною технологією підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи в умовах міжкультурного середовища, що поєднує в собі елементи туристичної пригоди та краєзнавства і передбачає пошук «схованок», які розміщуються в реальному середовищі. Технологія спрямована на розвиток орієнтації в просторі, логічного мислення, дослідницьких навичок, допитливості, спостережливості та творчості. Сам процес організовується у форматі гри, де поєднуються пізнавальні завдання з елементами інтерактивної діяльності.

Особливістю освітнього геокешингу є його універсальність: він може проводитися як в аудиторії, так і на відкритих територіях – зокрема в університетському парку. Для участі необхідні пристрої з GPS-приймачем (ноутбук, навігатор, смартфон або планшет), а також карта або макет місцевості, що сприяє розвитку навичок просторового орієнтування. Така технологія виступає ефективним інструментом для формування у здобувачів вищої освіти уявлення про рідний край, про специфіку полікультурного середовища.

Освітній геокешинг може бути організований за чітким алгоритмом, який охоплює кілька етапів: підготовчий, пропедевтичний, ігровий та етап презентації результатів.

На підготовчому етапі формується карта-схема маршруту, перевіряються навички користування навігаційними приладами та роботою з мапами. Пропедевтичний етап передбачає створення сценарію заходу, підготовку завдань для «станцій» та організацію всієї логістики пошуку.

Завдання в межах освітнього геокешінгу поділяються на три типи:

завдання на уважність і пошукову активність, спрямовані на спостереження й аналіз культурних, природних або історичних об'єктів;

завдання, що потребують знань історичних фактів та розвитку комунікативних умінь;

ігрові завдання-зашифровки, що стимулюють інтерес та креативність.

Безпосередньо під час гри майбутні вчителі розподіляються на підгрупи за визначеними критеріями, отримують маршрутні листи або карти, виконують завдання на визначених точках, фотографують виявлені місця та шукають «тайники». Важливим моментом є те, що пошук спрямований на занурення у міжкультурний контекст регіону.

Підсумковий етап передбачає презентацію результатів пошуку. Здобувачі вищої освіти узагальнюють отримані знання, готують кінцевий продукт – наприклад, короткий відеоролик про особливості життя представників певної етнокультурної спільноти краю. Такий підхід сприяє не лише формуванню міжкультурної компетентності, а й розвитку вмінь презентувати результати дослідницької діяльності.

Технологія освітнього геокешінгу не лише урізноманітнює процес професійної підготовки майбутніх учителів, а й закладає підґрунтя для формування їхньої готовності працювати в полікультурному середовищі.

Місце семпл-технології у контексті формування міжкультурної компетентності майбутніх педагогів

Сучасна професійна підготовка майбутніх учителів дедалі більше орієнтується не лише на засвоєння системи знань, а й на розвиток здатності до активної міжкультурної взаємодії, педагогічного діалогу, толерантності та рефлексії в умовах культурного різноманіття. У цьому контексті особливої ваги набуває впровадження квазідіяльнісних форм організації освітнього процесу, які моделюють реальні або близькі до реальних педагогічні ситуації, стимулюють пошук рішень, дозволяють відпрацьовувати професійні дії у безпечному освітньому середовищі. Однією з ефективних інноваційних форм такої діяльності є використання *семпл-технології*.

Семпл-технологія розглядається як авторська освітня технологія, що полягає у використанні *типових зразків (семплів) педагогічних ситуацій* з метою формування професійної компетентності майбутніх учителів у штучно змодельованих умовах навчальної діяльності. Така технологія передбачає аналіз, інтерпретацію, обговорення та реконструкцію зразкових педагогічних кейсів, що є репрезентативними для полікультурного освітнього середовища. У процесі семпл-технології майбутні педагоги залучаються до квазіпрофесійної діяльності, наближеної до реальної шкільної практики, де здійснюється перенесення теоретичних знань у практичну площину через вирішення педагогічних завдань, формування толерантності, інтеркультурної чутливості, педагогічного мислення.

У квазідіяльності майбутніх учителів семпл-технологія виконує кілька важливих функцій. Насамперед, *діагностично-корекційну*, адже дозволяє викладачеві простежити, наскільки здобувачі засвоїли ключові поняття, а також скоригувати їхні уявлення. Через семпли моделюється типова педагогічна ситуація, з якою вчитель може зіткнутися на практиці: наприклад, конфлікт між учнями на

етнокультурному ґрунті, непорозуміння, пов'язані з релігійними або мовними відмінностями, потреба в адаптації навчального матеріалу до потреб дітей з іншою рідною мовою. У процесі аналізу таких семплів майбутні педагоги мають змогу оцінити ефективність рішень, запропонованих у зразку, а потім – змодельовати власну педагогічну стратегію.

Крім того, семпл-технологія виконує *трансформаційно-практичну функцію*, адже стимулює перехід від репродуктивного до продуктивного рівня мислення. Так, на основі базового плану-конспекту уроку майбутні педагоги можуть модифікувати зміст, додати нові елементи міжкультурного діалогу, запропонувати власну систему оцінювання, зорієнтовану на врахування культурних особливостей тощо. У такий спосіб формується індивідуальний стиль педагогічної взаємодії, а також гнучкість і чутливість до культурних відмінностей, що є критично важливими у сучасному різноманітному освітньому середовищі. Також здобувачам може бути запропоновано семпл – сценарій виховного заходу до Дня толерантності в класі з дітьми різного етнічного походження. Після його аналізу група моделює альтернативну версію, враховуючи особливості певної локальної громади, зокрема, релігійні відмінності або мовну специфіку молодших школярів.

Наведемо приклад семпл-технології в освітньому процесі.

Тема. Розв'язання педагогічної ситуації в полікультурному класі.

Форма проведення: аналіз кейсу з подальшим моделюванням фрагменту уроку.

Мета: формувати у здобувачів вищої освіти вміння педагогічно коректно реагувати на прояви культурної різноманітності, розвивати емпатію, толерантність та навички міжкультурної комунікації.

Зміст семплу (педагогічної ситуації): «Під час обговорення українських народних традицій у 3 класі вчителька помічає, що двоє

учнів – брати з родини ромів – відмовляються брати участь у створенні «Куточка народної символіки», натомість починають між собою говорити іншою мовою. Декілька дітей звертаються до вчительки зі словами: «Чому вони не з нами? Вони не українці?». Один із учнів насміхається з прізвища хлопчика.

У ході аналізу ситуації здобувачі вищої освіти визначають педагогічну проблему та обговорюють ймовірні причини виникнення напруги. На цьому етапі вони формулюють припущення щодо потенційних педагогічних дій, спрямованих на гармонізацію міжособистісних стосунків у класному колективі.

Наступним етапом роботи є розробка кількох варіантів розв'язання ситуації. У межах групової взаємодії здобувачі пропонують різні педагогічні стратегії, серед яких можуть бути як безпосередні форми інтеграції теми культурного розмаїття (наприклад, організація «Дня культурного діалогу» чи заходів на кшталт «Я розповім про свою родину»), так і опосередковані – у формі бесід, групових завдань, створення класного проєкту. У процесі обговорення учасники беруть до уваги питання педагогічної етики, принципи психологічної безпеки кожного учня, особливості розвитку емоційного інтелекту та вимоги до міжкультурної компетентності сучасного педагога.

Після цього відбувається моделювання педагогічної ситуації. У цій частині заняття здобувачі вищої освіти імітують фрагмент уроку з інтеграцією проблематики культурного розмаїття. Основна увага приділяється створенню позитивної атмосфери, налагодженню взаєморозуміння між дітьми, активному залученню кожного до колективної діяльності. Застосовуються методи, що сприяють розвитку емпатії, зокрема «Коло думок», обговорення казок народів світу, перегляд тематичних відеофрагментів, інтерпретація культурних символів різних народів.

Завершальним етапом стає рефлексія. Здобувачі вищої освіти обговорюють, які професійні якості вчителя виявилися вирішальними у

запропонованій ситуації, що саме сприяло зниженню рівня напруги, які методи виявилися ефективними, а які потребують доопрацювання або заміни. У підсумку формується колективне уявлення про роль вчителя як фасилітатора культурного діалогу та агента позитивних змін у полікультурному соціумі.

Отже, семпл-технологія в межах квазідіяльності майбутніх педагогів є потужним дидактичним інструментом, що дозволяє сформуванню компетентності для роботи в міжкультурному середовищі, розвинути міжкультурну чутливість, емпатію, комунікативну гнучкість, а також навички аналізу, моделювання та проектування педагогічної взаємодії у різних соціокультурних контекстах. Її системне використання в освітньому процесі ЗВО є перспективним напрямом інноваційної підготовки сучасного вчителя початкових класів.

Технологія колективного співробітництва в підготовці майбутніх учителів початкових класів

Технологія колективного співробітництва посідає важливе місце в системі підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах полікультурного середовища. Її сутність полягає у спільній діяльності здобувачів освіти, що ґрунтується на принципах рівноправності, взаємоповаги, активної взаємодії та взаємної підтримки. У процесі співробітництва учасники не лише виконують спільне завдання, а й вчаться домовлятися, враховувати різні точки зору, конструктивно вирішувати суперечності, що є надзвичайно важливим для ефективної професійної діяльності в полікультурному середовищі. Спільне виконання завдань формує навички колективного ухвалення рішень, розподілу ролей, визначення спільних цілей, що є необхідними в сучасному освітньому процесі, орієнтованому на цінності міжкультурної комунікації та соціальної згуртованості.

У підготовці майбутніх учителів технологія колективного співробітництва реалізується через організацію командних проєктів, тренінгових занять, спільних дослідницьких проєктів, інтерактивних семінарів, рольових ігор тощо. Наприклад, здобувачі можуть працювати над створенням інтерактивних культурознавчих маршрутів для учнів різних національностей, розробляти спільні міні-проєкти на теми культурного розмаїття чи організовувати заходи, спрямовані на популяризацію принципів взаємоповаги та діалогу культур.

Особливу увагу варто приділяти етапу рефлексії після виконання колективних завдань, коли учасники аналізують не лише результат діяльності, а й процес співпраці: чи були враховані інтереси кожного, як вирішувалися можливі суперечності, що сприяло ефективній взаємодії, а що перешкоджало. Такий аналіз допомагає майбутнім педагогам усвідомити важливість комунікативних навичок, гнучкості мислення й відкритості до інших культур.

Далі наведено приклади тем для колективних завдань, які можна використати при підготовці майбутніх учителів до роботи в полікультурному середовищі:

«Культурне розмаїття нашого краю» (створення інтерактивної мапи або презентації про представників різних етнічних груп у регіоні, їх традиції, мову, культуру);

«Свята народів світу: що об'єднує людей різних культур» (розробка інформаційних буклетів або підготовка виставки-презентації);

«Мовна палітра класу» (створення проєкту про мови, якими володіють учні класу, підготовка методичних рекомендацій щодо підтримки мовної різноманітності);

«Урок миру: виховання толерантності» (розробка сценарію інтегрованого уроку або виховного заходу);

«Казки народів світу: спільні цінності в різних культурах» (організація кроскультурного читання або інсценізації народних казок);

«Моя країна – твоя країна: діалог культур» (підготовка відеоролика або творчої виставки, де представлено різні країни через традиції, мистецтво, побут);

«Барви національного костюма» (створення творчого проєкту або моделі інтерактивної виставки, присвяченої національному одягу різних народів);

«Міжкультурна освіта: виклики та можливості» (підготовка аналітичної доповіді або дискусії в групах).

До прикладу, колективне завдання *«Міжкультурна освіта: виклики та можливості»* передбачає підготовку здобувачами вищої освіти аналітичної доповіді, що ґрунтується на опрацюванні наукової літератури, досвіду вітчизняної та зарубіжної педагогіки, рефлексії власного досвіду, а також обговоренні результатів у форматі дискусії. Завдання спрямоване на розвиток у майбутніх педагогів здатності критично мислити, аналізувати соціально-педагогічні процеси, аргументовано висловлювати власну позицію щодо проблем полікультурного виховання.

Реалізація завдання охоплює кілька етапів, кожен із яких має своє цільову спрямованість.

На *першому етапі* – *орієнтаційно-мотиваційному* – викладач ініціює обговорення проблематики полікультурної освіти в контексті сучасної початкової школи. Для цього пропонуються проблемні запитання: *«Що означає «полікультурність» у шкільному середовищі?»*; *«Які переваги й ризики несе вона для учасників освітнього процесу?»*; *«Чи достатньо готові вчителі до міжкультурної взаємодії?»*. Така розмова дозволяє окреслити ключові поняття, сформувати загальне уявлення про проблемне поле та

підготувати здобувачів до подальшої аналітичної діяльності. Викладач також презентує завдання, умови його виконання, формат представлення результатів.

Другий етап – дослідницько-аналітичний – передбачає роботу здобувців у малих групах (4–6 осіб). На цьому етапі вони проводять огляд наукових джерел, освітніх політик, концепцій, програм і стратегій, присвячених полікультурній освіті, зокрема з акцентом на початкову школу. Окрему увагу приділяють порівнянню українського контексту з міжнародними підходами (досвід Канади, Фінляндії, Німеччини, США тощо). У фокусі – розгляд ключових викликів, серед яких: мовний бар'єр, упередження й стереотипи, недостатня підготовка вчителя, конфлікти ідентичностей, обмеженість навчально-методичних ресурсів. Водночас, аналізуються можливості, які відкриває полікультурна освіта, – розвиток емпатії, формування громадянської свідомості, виховання поваги до прав людини, збагачення педагогічного досвіду через багатокультурність середовища.

На третьому етапі – інтеграційно-продуктивному – кожна група готує аналітичну доповідь, яка структурується за такими орієнтовними розділами:

- Теоретичні засади полікультурної освіти.
- Основні виклики у впровадженні міжкультурного підходу в початковій школі.
- Потенціал і можливості міжкультурної освіти для розвитку учнів.
- Рекомендації щодо професійної підготовки вчителя до роботи в міжкультурному освітньому середовищі.

Доповідь має бути оформлена з дотриманням наукового стилю, включати посилання на джерела, приклади з практики та власні висновки здобувачів. За можливості, учасники доповнюють її мультимедійною презентацією або інфографікою.

Заклучний, четвертий етап – дискусійно-рефлексивний – є кульмінаційним у процесі виконання завдання. Під керівництвом викладача в аудиторії організовується обговорення результатів аналітичних доповідей. Кожна група коротко презентує свої напрацювання, після чого відбувається дискусія: інші здобувачі ставлять уточнюючі або критичні запитання, викладач пропонує ситуаційні завдання або проблемні кейси. Такий формат дозволяє не лише закріпити знання, а й розвивати вміння аргументовано захищати позицію, критично оцінювати педагогічні реалії, виявляти альтернативні шляхи вирішення міжкультурних конфліктів.

У цілому, запропоноване завдання сприяє глибшому осмисленню майбутніми вчителями проблем міжкультурної взаємодії в освітньому середовищі, формуванню готовності діяти професійно в умовах культурного розмаїття, розвиває аналітичне та критичне мислення, а також міжособистісні й комунікативні навички, що є запорукою ефективної педагогічної діяльності.

Висновки

Виклад спонукає до висновку, що підготовка майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах міжкультурності потребує якісного оновлення змісту й технологій освітнього процесу. Інтерактивні педагогічні технології, зокрема SWOT– та PEST–аналіз, рольові ігри, проєктна діяльність, тренінги міжкультурної комунікації, бібліодидактика, освітній геокешинг, семпл-технологія та технологія колективного співробітництва, забезпечують не лише активне включення здобувачів вищої освіти у освітній процес, а й сприяють формуванню міжкультурної компетентності, розвитку емпатії, критичного мислення, уміння діяти в полікультурному середовищі.

Комплексне поєднання зазначених технологій дозволяє забезпечити системну підготовку педагогів, здатних ефективно

працювати в умовах розмаїття культур, створювати інклюзивне, толерантне та безпечне освітнє середовище. Інтерактивні підходи мають стати невід’ємним складником підготовки сучасного вчителя початкових класів, який не лише транслює знання, а й виступає фасилітатором діалогу культур і агентом позитивних змін у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бабушка Л. Д. Фестивація як комунікативний апропріатор глобалізаційних інтересів у культуротворчому просторі: монографія. Київ: Видавець ПП Лисенко М. М., 2020. 272 с.
2. Бужанська М. В. Swot-аналіз – основа самооцінювання педагогічної діяльності. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Економічні науки. 2023. № 72. С. 22–29.
3. Волівач А. П., Хімічева Г. І. Застосування методу PEST-аналізу для визначення впливу факторів ризиків на освітню діяльність ЗВО. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2018. № 59. С. 74–82.
4. Гордієнко Т. В., Філоненко О. С. Основи тренінгу як особливої форми навчання майбутніх учителів початкової школи. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2022. № 2. С. 96–104.
5. Денисенко Л. Майя та її мами. К.: Видавництво, 2017. 64 с.
6. Козубовська І. В., Постолук М. І, Сідун Л. Ю. Ігрові методи в полікультурній підготовці фахівців у США. *Науковий вісник Ужгородського університету: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Вип. 1 (48). С. 185–188.
7. Молнар Т. І. Інтерактивні технології у практиці підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в міжкультурному просторі Закарпаття: Навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм

навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Бакалавр». Мукачево: МДУ, 2021. 72 с.

8. Онкович Г. Медіадидактика вищої школи у розвитку професійних компетентностей майбутніх фахівців. *Український інформаційний простір*. 2020. № 1(5). С. 179–196.

9. Романюк С. З., Романюк О. В. Інноваційні технології у професійній підготовці сучасного вчителя: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Молодий вчений*. 2019. № 7.1. С. 64–69.

10. Стовпник Н. М., Андріяшик О. Р. Використання інтерактивних методів навчання у вищій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 20 (3). С. 43–46.

Наукове видання

Авторський колектив:

Атрощенко Т., Граб О., Деснова І., Дудаш О.,
Зданевич Л., Крутій К., Молнар Т., Пісоцька Л.,
Попович О., Цегельник Т., Шоробура І., Ющик Л.

**Інноваційні педагогічні технології
у підготовці фахівців
дошкільної та початкової освіти
до роботи в закладах освіти**

МОНОГРАФІЯ

За науковою редакцією
К.Л.Крутій, Л. В. Зданевич

Формат 60 x 84 1/16.

Ум. друк. арк. 23,25.

Наклад 300. Зам. № 14/2025.

Видавець і виготовлювач ФОП Цюпак А.А.
м. Хмельницький, вул. Ломоносова, 17, тел. 0673932668,
Свідоцтво про держреєстрацію видавців, виготівників
та розповсюджувачів видавничої продукції
серія ХЦ № 019 від 22.02.2002 р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>